

BYGNINGSVERN RÅDGIVERTJENESTEN VED MJØSMUSEET

Rapport etter første halvår 2020

Gjøvik kommune er eier av Kampen - opprinnelig en komplett bolig og håndverkergård, i dag et sted i Blå Kors sitt virksomhetsområde. Adressen er Øvre Torvgate 6 i Gjøvik sentrum. Kampen har vernegrad 2 i Verneplan for Gjøvik sentrum og ligger i område som er regulert til bevaring. Kampen er et av de få gjenværende miljøene i Gjøvik sentrum som har bakbygningen intakt og ganske godt bevart. Det er satt i gang et større restaureringsarbeid på de to hovedbyggene der taket har vært et hovedtema – nytt skifertak på hjørnebygget og nytt teglsteinstak på det nordre bygget. Vinduene skal i all hovedsak restaureres – mulig utskifting av tre av de mest slitte. Det er ønskelig å male bygningen tilbake i de farger som framgår av fasaden på foto fra 1905. De mørke detaljene er mest sannsynlig en mørk rødfarge. Kommunen er seg bevisst det ansvar det er å eie et miljø som dette som er nesten fredet. Det er opprettet kontakt med Mjøsmuseets bygningsvernrådgiver. Vi kommuniserer godt.

Innhold	side
Innledning	2
Bygningsvernrådgivertjenesten ved Mjøsmuseet.	2
Engasjement inn mot temaer knyttet til fredete og verneverdige bygninger i privat og offentlig eie.	4
Arbeidstid fordelt på virksomhetsområde	9

Innledning

Årsrapporten går til en bred kategori mottakere, derfor er det, etter museets vurdering, viktig å legge fram året slik det har forløpet ikke bare gjennom bygningsvernrådgiverens egne avgrensede aktiviteter, men også for bygningsvernet lokalt i kjølvannet av ordningen.

Det er ønskelig at også berørte kommunepolitikere i f.eks. planutvalgene får rapporten.

2020 ble et veldig spesielt år for de aller fleste i Norge og i verden. Koronapandemien som utløstes i begynnelsen av mars fikk og har fortsatt store konsekvenser for stort sett all aktivitet i samfunnet. Bygningsvernet er antagelig den aktiviteten som har lidd minst. Aktiviteten er holdt oppe - mindre sårbart bl.a. fordi avhengigheten til underleverandører som svikter er mindre enn for andre bransjer. Interessen ute i distriktet har holdt seg oppe med stor pågang av problemstillinger som bygningsvernrådgiveren har fått for å forholde seg til.

Den 11. mars flyttet bygningsvernrådgiveren til hjemmekontor og har vært der fram til sommerferien. Befaringene stanset opp et par måneders tid, men kom i gang igjen utover våren. Hjemmekontor fungerte helt utmerket.

BYGNINGSVERN RÅDGIVERTJENESTEN VED MJØSMUSEET

Stillingen er en del av et fylkesnettverk av bygningsvernrådgivere. Tilsvarende stillinger er opprettet ved Gudbrandsdalsmusea AS / Håvard Syse, Randsfjordmuseene AS / Lars Stålegård, Valdresmusea AS / Odd Arne Rudi og Maihaugen / Jørn Ulven.

De fem stillingene skal arbeide utadrettet med base i hvert sitt museum og med tilgang på museets arkiv og kompetanse. Det legges opp til faglige samlinger og løpende erfaringsutvekslinger mellom deltakerne som utgjør kjernen i nettverket. Bygningsvernrådgiveren skal ikke være en del av forvaltningen, men gjøre faglige vurderinger - veilede og gi råd til forvaltningen og eiere av verneverdige bygninger. Ordningen finansieres av et spleiselag bestående av fylkeskommunen, kommunene og museene.

Skifte av bygningsvernrådgiver.

Trond Raddum har sagt opp sin stilling med virkning fra 1. september 2020 for å bli pensjonist. Tømrer og byggeleder i Byggservice Innlandet AS, Ole Tian Jarlvang, er ansatt som ny bygningsvernrådgiver med virke fra 1. august. Fylkeskommunen ba om og finansierte en måneds

overlapping for å få til mest mulig overføring av praksis og kunnskap om ordningen mellom avtroppende og påtroppende.

Første halvårsrapport 2020 refererer til aktiviteter og tiltak ca. fram til sommerferien:

Temaer som omfatter Mjøsmuseet.

Rubbel og bit, smått og stort, temaer i stikkords form som bygningsvernrådgiveren har vært mer og mindre en del av, gjengis nedenunder. Bygningsvernrådgiveren har fagansvar for de antikvariske temaene ved museets bygninger. Leder for drift, Anders Brusveen, har administrert gjennomføringen av de fleste tiltakene:

- Årlig runde/møter mellom direktøren og leder for drift og bygningsvernrådgiveren om prioritering av vedlikeholdstiltak på museets bygninger. Drift har utarbeidet et oversiktlig oppsett som er et viktig styringsdokument.
- Dette oppsettet har også vært solid grunnlag for tilbakemeldingen til Kulturrådet om bygningenes tilstand.
- Og som grunnlag for en forenklet Primusregistrering av museets bygninger.
- I 2018 ble det satt i gang et arbeid med tilstandsregistrering/-vurdering av den fredete hovedbygningen på Gjøvik gård. Det er avvik i nedre del/overgang vegg/golv som skal sjekkes ut «farlighetsgraden» av og beskrive nødvendige tiltak. Arbeidet gjøres av Ingebjørg Øveraasen, Bygningsvernhuset og Vegard Røhme ved Akershus bygningsvernsenter. Foreløpig rapport med konklusjoner ble lagt fram våren 2019. Arbeidet fortsetter i 2020. 2020: Det er ikke penger til dette før i 2021.
- Restaureringsarbeidene på den fredete Kvemsbygningen på Stenberg er ferdig. Ferdigbefaring den 20.august.
- Golvet av teglstein i bryggerhuset på Stenberg legges høsten 2020 med tilskudd fra RA.
- Det er planlagt og søkt tilskudd til å gjennomføre et interiørprosjekt i hovedbygningen, lysthusene og gravkapellet på Stenberg. Hovedmålet vil være å dokumentere innvendige overflater, gjøre en vurdering av bevaringstilstanden - hvilke verdier, hvilke utfordringer, foreslå tiltak som kan legges til grunn for framtidig god og helhetlig forvaltning av bygningene – klimaendringene, klimapåvirkning, klimaovervåking, klimatiltak er viktige stikkord. NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning) står for undersøkelsene. Tilsagn om tilskudd foreligger fra Riksantikvaren for gjennomføring i 2020. De relativt omfattende undersøkelsene ventes å starte høsten 2020.
Siste: Det ble gjennomført en første befaring med Tone Olstad fra NIKU den 20. august, en særdeles engasjert person. Jeg har store forventninger til hva som kan komme ut av dette prosjektet.
- Ferdiggodkjenning av rampa på Kauffeldtgården foreligger.
- Hans Jacob Hansteen og Karin Solbrækken befarte Kauffeldtgården og Gjøvik gård våren 2020. Disse to har vært Lissies (Norland) støttespillere i arbeidet med Gjøvik gård og Kauffeldtgården i en årrekke fram mot 2010 og sikkert senere. Hans Jacob ledet arbeidet med restaureringen av østveggen på hovedbygningen på Gjøvik gård (2008/9). Han er professor ved arkitektlinja i Trondhjem, vært byantikvar i Oslo, ledet restaureringen av Bryggen i Bergen, holdt kurs i bygnings- og kulturminnevern (Offerdalskurset) som jeg (og Karin også) har vært deltakere på på begynnelsen av 1990-tallet.
Det ble laget et notat etter befaringen som peker på en del tiltak som bør følges opp. Notatet er levert ledelsen ved museet. Hans Jacob virket tilfreds med det han så.

- Dendro (årringsdatering) av skålen og nordkammerset på Stenberg er gjennomført, vi er spente på resultatet.
- Restaurering av vinduene i Åserudbygningen på Øverjordet er gjennomført av museets håndverkere.
- Det fredete gravkapellet på Stenberg er ført opp med restaurerings- og sikringstiltak høsten 2020. Det er mottatt tilskudd fra RA til å gjennomføre tiltaket.
- Det samme gjelder restaurering av bakerovnen i rullebua slik at den kan brukes gjennom sommeren (vertskapet på «Ditlevines utsikt» ønsker mer aktiv bruk av bakerovnen). Gjennomføring av tiltaket kan bli skjøvet over til 2021. Hold kontakt med murer.
- Restaurering av trappa inn til Kauffeldtgården har stått på programmet i noen år. Kan vi søke Stiftelsen UNI om tilskudd?
- HC-rampa på Kauffeldtgården er prøvd ut et par års tid nå. Det kan fortsatt være utfordringer knyttet til tilgjengeligheten i den fredete bygningen, utfordringer som må løses.
- Bolin´ (Raufossboligen/arbeiderbolig til fabrikken) planlegges flyttet tilbake til tomt på Raufoss i nærheten av fabrikken fra Stenberg.

Eksternt rettede temaer:

- Prosjektet BEVAR BYGG - BEVAR KLIMA, case-studier som skal belyse effekten av å oppgradere bygninger bruksmessig og energimessig som alternativ til riving og nybygging. Aktuelle objekter fra vårt område er meldt inn (Dagfinn Claudius/Innlandet fylkeskommune). Administrasjonsbygget på Kapp Melkefabrikk er ett av dem, et annet er Toten Montessoriskole (tidligere gamleskolen på Lund i Kolbu). Et tredje prosjekt fra vårt område er flere bygninger på Valle vgs på Lena. Arbeidet er igangsatt.
- Kvennomstabburet er flyttet tilbake til Grøna fra Stenberg.
- Dendro av fire hus på Grøna: Stabbur 1, stabbur 2, stall og hovedbygning. Et entydig resultat for stabburene foreligger – 1741 (Kvennomstabburet) og 1798 esultatet foreligger
- Verneplanen for Gjøvik sentrum skal revideres. Den skulle vært klar for behandling våren 2020. Den blir forsinket, arbeidet starter først i år og beregnes ferdig i 2022. Det legges opp til at «verneplanen» skal innebygges i den nye sentrumsplanen.
- Østre Toten nærmer seg fullføring av kommunens kulturminneplan. Vestre Toten lar vente på seg. Gjøvik er i gang.
- Solbakken på Lena, Østre Toten, fødestedet for musiker og komponist Leif Solberg, regulert til bevaring i reguleringsplan fra 2010. Solbakken ble kjøpt opp av utbygger som ville rive og bygge boliger. 2020 var året da stedet og saken kom i offentlighetens søkelys. Saken var fra Mjøsmuseets side behandlet og for så vidt avsluttet i 2019 da vi befarte stedet og skrev rapport. Kulturarvenheten i fylket fulgte opp. 2020 ble året da politikerne skulle ta stilling til rive- og utbyggingssaken. Saken engasjerte pressen, politikere og folk ellers i bygda. Det kom sterke innspill - sterke i ordbruk, fra særlig de som gikk inn for riving. Flertallet av politikere i kommunen sto imot og fattet vedtak som innebar fortsatt bevaring. Utbygger gikk konkurs rett før vedtaket ble gjort.
- Østre Toten kommune starter arbeidet med områdereguleringsplan for Kapp Melkefabrikk.
- Mjøsmuseet mottar en rekke meldinger fra kommunene der vi gis anledning til å uttale oss til reguleringsplaner. De ønsker vi fortsatt å motta, men det er ikke alle vi kan bruke ressurser på å følge opp. Museet/bygningsvernradgiveren prioriterer de sakene der det er verneverdige bygninger og anlegg involvert.

ENGASJEMENT INN MOT TEMAER KNYTTET TIL FREDETE OG VERNEVERDIGE BYGNINGER I PRIVAT OG OFFENTLIG EIE.

Tabellen under gir en kommunevis oversikt over saker/type saker og hvem som har bestilt. «Bestiller» er oftest eier etter tips eller anmodning fra kommunen eller Kulturarv i fylket.

Vestre Toten

Sak	Oppdrag/tema	Eierform/ bestiller
Sløbråten, Eina	Tiltak på driftsbygningen. <i>Befaring med rapport til eier.</i>	Privat/eier
Stensberg, Bøverbru	Tidligere husmannsplass, nå fritidsbolig. Tiltak på våningshuset. <i>Befaring med rapport til eier.</i>	Privat/eier
Vestern, Sønstebygrenda	Stabburet er i ferd med å skli ut for bakken. <i>Befaring med rapport til eier.</i>	Privat/eier
Grande, Bøverbru	<i>Møte på kontoret med eier om søknad til Kulturminnefondet.</i>	Privat/eier
Håkonshallen, Bøverbru	Uttalelse til rømningstrapp fra 2. etasje	Kommune
Løken, Bøverbru	Uttalelse til tilbygg til hovedbygningen.	Kommunen
Thune, Eina	Uttalelse til tilbygg til hovedbygningen.	Kommunen
Næss østre, Eina	Uttalelse til søknad om riving av låve antagelig fra 1600-tallet. <i>Befaring med rapport.</i>	Kommunen
Prestvoll, Sønstebygrenda	Tiltak på driftsbygningen. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier

Sløbråten ved sørspissen av Einafjorden

Driftsbygningen på Næss østre til høyre på bildet. Stedet ligger på Skavangen, et nes uti nordre del av Einafjorden.

Østre Toten

Allestan, Skreia	Driftsbygningen har kollapset. Eier ønsker å føre opp et nytt uthus som er litt mer enn en dobbel villagarasje. <i>Uttalelse i hovedsak til kommunen.</i>	Privat/eier
------------------	---	-------------

Bjørkebakken, Totenvika	Hytte/bu nede ved Mjøsa. Tilstands- og tiltaksvurdering, grl. for tilskuddsøknad. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Det tidligere ekspedisjonshuset til dampskipsanløpet på Kapp Melkefabrikk for trafikk mellom Kapp og Hamar.	Tilstands- og tiltaksvurdering. <i>Befaring med rapport.</i>	Kommunen som eier
Hermanrud, Kapp	<i>Gjennomgang av bygningsmiljøet, teknisk/antikvarisk tilstand.</i> <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Dalheimgården, Lena (Hommerstadgården)	Kombinert bolig og forretningsgård, rik på jugendstilelementer. Fornyet tilstands- og tiltaksvurdering, gr.l. for videre prosjektering. Litt annen vinkling enn forårets gjennomgang. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Kølbingen ved Kapp Melkefabrikk	Uttalelse til søknad om riving.	Kommunen som eier
Toten Montessoriskole, Kolbu (gamleskolen på Lund)	Styret for skolen vurderer riving av gamleskolen. Tilstands- og tiltaksvurdering. Oppkobling til prosjektet BEVAR BYGG - BEVAR KLIMA, case-studier som skal belyse effekten av å oppgradere bygninger bruksmessig og energimessig som alternativ til riving og nybygging. <i>Rapportskriving etter befaringen i 2019.</i>	Privat/eier
Molberg, Totenvika	Tiltak på gammel reisverks utløe. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Nordby, Lensbygda	Fødestedet til grunnleggeren av IDEAL flatbrødfabrikk. Våningshus som er gjort om til garasje. Eier ønsker å rive. Tilstands- og tiltaksvurdering. <i>Rapportskriving. Befart i 2019.</i>	Privat/eier
Ødegården (Øgarden) i Rossgutua, Skreia.	Beitefjøs med mjølkingsstall, i bruk i mjølkeproduksjon på Balke vestre inntil for ca. 20 år siden. Eier ønsket egentlig å rive. <i>Stedet har kommet velberget ut av knipa.</i> <i>Fylkeskommunen finansierer TG-løft fra 2 til 1.</i>	Kulturarv i fylkeskommunen
Stiftelsen Norsk hestesenter, Starum	Det lille ridehuset oppført i 1942 av de tyske okkupantene. Står omtrent som da tyskerne forlot stedet. Viktig, bevart kulturminne mye også pga. autentisiteten og relativt god teknisk stand. Er i bruk som ridehus også i dag. <i>Befaringer med rapport.</i>	Privat/eier

Kølbingen ved Kapp Melkefabrikk

Det lille ridehuset til Norsk Hestesenter, Starum

Gjøvik

Aasen øvre, Biristrand	Den gamle hovedbygningen, 1700-tallet. Eier er i tenkeboksen – sette i stand eller rive (?). Tilstands- og tiltaksvurdering, alternativ til å rive. <i>Rapportskriving. Befart i 2019.</i>	Privat/eier
Brennhaugen, Snertingdal	Tilstands- og tiltaksvurdering av gammelt stabbur. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Haugomgården, Hunnsvegen 3, Gjøvik sentrum	Tilstands- og tiltaksvurdering av gammel forretningsgård, vernegrad 2. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Johan Sverdrupsgate 5, Gjøvik sentrum	Gjennomgang og vurdering av tiltak på bygninger som kan være gjennomført ulovlig. <i>Befaring med rapport.</i>	Kommunen
Kampen, Gjøvik sentrum	Bygningsmiljø med vernegrad 2 i Øvre Torvgate. Blå Kors er driver av stedet. <i>Befaringer med rapport og tett oppfølging.</i>	Kommunen som eier.
Kiellandsgate 4, Gjøvik sentrum	Bygningsmiljø som er regulert til bevaring. Eier søker rivingstillatelse på uthuset. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier
Meieripipa i Mjøstunet, Gjøvik sentrum syd	Pipa viser forfallstendenser. Pipa kan bli en sak for Mjøsmuseet ifb. med søknad om tilskudd.	Privat/eier
Nygård nedre, Nygård	Gammel låve, vurdering ift. rivesøknad. <i>Ny befaring/rapport</i> Etter fjorårets befaring er bygningen blitt gjort mer tilgjengelig. Konklusjon: Bygningen har betydelig gjenbruksverdi.	Privat/ kommunen
Oudenstad, Snertingdal	Gårdstun med mange historiske bygninger. Bygningsvernradgiveren har vært relativt tungt inne ift. driftsbygningen under nåværende eiers far. Sønnen vil ha en grundigere/ny gjennomgang av de to våningshusene. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier

Skattumstallen , Gjøvik sentrum	I dag restaurant, bygning med vernegrad 2. Fasadetiltak, fargesetting av detaljer av tre. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier, kommunen
Øvre Skjervum, Vardal	Uttalelse til plan for utvidelse av hovedbygningen. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier kommunen
Skonhovd vestre, Vardal	Det er levert søknad om riving av hovedbygningen på gården. Kommunen vil at bygningsvern-rådgiveren skal gjøre en vurdering. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier kommunen
Tordenskjoldsgate 21, Gjøvik sentrum	Rivesøknad på to hus, våningshus og uthus med vernegrad 3. Oppført 1923. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier (kommune)
Trondhjemsvegen 73, Gjøvik sentrum nord	Vernet del av våningshus. Tilstand/tiltak på kjeller/grunnmur. <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier Kulturarv
Østre Totenveg 23, Gjøvik sentrum syd	Våningshuset - tilstand/tiltak på vinduer + <i>Befaring med rapport.</i>	Privat/eier

Haugomgården i front i godt selskap ene og andre vegen.

Eier har 1951-utgaven som forblide for fasadetiltakene.

I det jeg viser til årsrapporten for 2019:

OGSÅ 2020 FØRSTE HALVÅR GJENKJENNES PÅ OMFANGET AV KREVENDE RIVINGSÅKER.

Disse er krevende fordi det ut fra et bygningsvernståsted sjelden er ønskelig å rive bygninger med høy kulturminneverdi og fortsatt bruksverdi ispedd litt normal eieromsorg. Det er altfor ofte at disse bygningene står i vegen for noe som innebærer *bedre arealutnyttelse* (i byen/tettstedet) eller *skal bli så mye mer storslått*, og at eier/søker har blitt litt blind ift. de verdier det stående byggverket representerer. Erfaringen tilsier at i denne typen saker står vernemyndigheten ganske maktesløse når det gjelder å påvirke resultatet. Dette gjelder profane bygg med verneverdi, de som ligger i mellomsjiktet, eller har falt mer eller mindre ut av offentlighetens lys. Disse bygningene kan ha høy kulturhistorisk verdi, men har i realiteten ingen beskyttelse.

Mitt engasjement vris dermed lett over i noe som handler om å se *muligheter* og *alternativ* til riving. Med en rivesøknad følger det krav fra kommunen (Gjøvik) om at eier skal legge fram en teknisk tilstandsrapport fra en takstmann. En konvensjonell takstmann har nybygg som referanse. Det bør i tillegg stilles et like entydig krav om antikvarisk tilstandsrapport gjennom en antikvarisk dokumentasjon for å kartlegge *bevaringstilstanden*, som en gjennomgang av bygningens potensial i forhold til seg selv. Det er bygningen som skal ha hovedfokus, ikke eier. Det kravet må kommunen stille og utbygger betale for på lik linje med en ren TG-rapport.

ARBEIDSTID FORDELT PÅ VIRKSOMHETSOMRÅDER.

Oversikt over prosentvis fordeling av arbeidstid på "virksomhetsområde" pr. 30.06.2020 er gjengitt nedenunder.

Målgruppen "Private":	Tidsforbruk: 44 %
Målgruppen "Kommuner":	Tidsforbruk: 28 %
Målgruppen "Mjøsmuseet":	Tidsforbruk: 8,5 %
Målgruppen "Bygningsvern generelt":	Tidsforbruk: 16 %
Målgruppen "Kulturarv" (fylkeskommunen):	Tidsforbruk: 3,5 %
Målgruppen «Egne prosjekter»:	Tidsforbruk: 0 %

«Private» utgjør den klart høyeste andelen oppdrag. Det samme var situasjonen 2019. Private delte plassen med Mjøsmuseet i 2018. «Kommuner» utgjør en betydelig større andel enn det gjorde forrige året. Bak «Kommuner» skjuler det seg alt vesentlig saker/objekter med private eiere. Antallet rivesaker har holdt seg jevnt høgt også første halvår 2020. Kommunene har i større grad enn fylkeskommunen bestilt en gjennomgang og uttalelse fra bygningsvernrådgiveren. I 2019 var det fylkeskommunen som lå klart høyest. Svingningene mellom forvaltningsnivåene kan være tilfeldige, men utslagene er tydelige.

Jeg har hatt få eller ingen saker direkte eller indirekte inn for Kulturminnefondet dette halvåret, i hvert fall har de ikke vært innom meg. Om dette kan tilskrives koronaen er uvisst. Men endringen er merkbar for vårt område. Det er foreløpig ikke lagt ut noen halvårsoversikt over tildelinger eller antall søknader på Kulturminnefondets hjemmesider. Men det kommer.

Kapp, 21. august 2020

Arne Julsrud Berg
direktør

Trond Raddum
byggningsvernrådgiver